

SPRAWOZDANIA

Standaryzacja wysokości zadośćuczynień zasądzanych z tytułu niesłusznego skazania i niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania, a także na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego

DOI: 10.53024/9.1.53.2024

JANUSZ KONECKI*

28 listopada 2023 r. w Lublinie odbyła się konferencja „Standaryzacja wysokości zadośćuczynień zasądzanych z tytułu niesłusznego skazania i niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania, a także na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego”, zorganizowana przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Było to wydarzenie zamykające projekt badawczy pod tym samym tytułem, a jej celem była prezentacja wyników badań. Projekt miał dwa zasadnicze cele. Pierwszym, było ustalenie, czy możliwa jest standaryzacja wysokości zasądzanych zadośćuczynień, a jeśli tak jakie kryteria powinny mieć wpływ na proces ustalania ich wysokości, w zależności od występujących w sprawie przesłanek. Drugim, było opracowanie narzędzi informatycznych, które po wprowadzeniu określonych parametrów pozwalałyby na ustalenie jakie kwoty zadośćuczynień były zasądzane przez sądy w podobnych sprawach. Konferencja była także okazją do wymiany doświadczeń i dyskusji w obszarze spraw o zadośćuczynienia, w tym także zagadnień związanych z przesłankami jego zasądzenia.

Zebranych gości i prelegentów powitała, a następnie otworzyła obrady, Zastępca Dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury kierująca Ośrodkiem Szkolenia Ustawicznego i Współpracy Międzynarodowej dr hab. Maria Joanna Gondek.

Pierwszej sesji przewodniczył Kierownik Działu Badań i Analiz Krajowej Szkoły sędzia dr hab. Paweł Zdanikowski. Tę sesję otworzyło wystąpienie sędziego Sądu

* Janusz Konecki – doktor nauk prawnych, Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku, ORCID: 0000-0002-3226-6650.

Najwyższego dra hab. Antoniego Bojańczyka, prof. UW, zatytułowane *Dążenie do zwiększenia przewidywalności orzecznictwa w zakresie zadośćuczynień w sprawach o zadośćuczynienie z tytułu niesłusznego skazania, niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania oraz represji za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego w perspektywie konstytucyjnej*. Prelegent przedstawił problematykę dążenia do zwiększenia przewidywalności w zakresie orzekanych zadośćuczynień z perspektywy konstytucyjnej, wskazując na wymagania jakie powinna spełniać standaryzacja, aby spełniała wymogi konstytucyjne. Wskazał zwłaszcza na konieczność ukształtowania procedury w taki sposób, by uwzględniała ona wymogi sprawiedliwości. Odniósł się także do kwestii możliwego związania sędziego taką standaryzacją oraz przesłanek i problemów z możliwym określeniem ich wyczerpującego katalogu. Wskazał przy tym, że orzekanie zadośćuczynień w podobnych sprawach w podobnej wysokości wzmacniałoby konstytucyjną zasadę równości wobec prawa.

Sędzia dr Rafał Kierzyńska wygłosił referat pt. *Standaryzacja zadośćuczynień z tytułu niesłusznego skazania i niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania oraz represji za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego – aspekt komparatystyczny*. Przedstawił w nim zagadnienie standaryzacji zadośćuczynień w ujęciu prawnoporównawczym, wskazując na istniejące w tym zakresie rozwiązania europejskie, a zwłaszcza na system ryczałtowego przyznawania zadośćuczynień. Wskazał na przykładniemiecki w postaci przyjętej za każdy dzień pozbawienia wolności stawki zadośćuczynienia, czy też rozwiązania amerykańskie, gdzie w stanie Teksas określona została konkretna kwota za jeden rok niesłusznego pozbawienia wolności.

W ostatnim wystąpieniu zatytułowanym *Standaryzacja wysokości zadośćuczynień z tytułu niesłusznego skazania i niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania oraz represji za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego a orzecznictwo Sądu Najwyższego*, Prezes Sądu Najwyższego, kierujący Izbą Karną Zbigniew Kapiński, w oparciu o wybrane orzeczenia Sądu Najwyższego, przedstawił poglądy tego sądu na temat standaryzacji orzekanych zadośćuczynień, w tym zwłaszcza kwestie odpowiedniości orzekanych zadośćuczynień, czy też orzekania zadośćuczynień przy przyjęciu stawki za jeden dzień niesłusznego pozbawienia wolności.

W trakcie dyskusji po pierwszej sesji paneliści odnosili się między innymi do zagadnienia konkurencji dwóch wartości – indywidualnego podejścia do każdej sprawy i zasady równości wobec prawa w kontekście orzekanych zadośćuczynień. Podnoszono kwestię wątpliwości związanych ze standaryzacją w kontekście długości niesłusznego pozbawienia wolności, które wraz ze wzrostem długości trwania, zwiększa dolegliwość i rozmiar krzywdy odczuwanej przez osobę uprawnioną

Standaryzacja wysokości zadośćuczynień zasądzonych z tytułu niesłusznego skazania i niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania, a także....

do dochodzenia zadośćuczynienia. Wskazywano także na istotne różnice między sprawami o zadośćuczynienia na podstawie art. 552 k.p.k. a sprawami o zadośćuczynienie za represjonowanie, które mogą utrudniać standaryzację orzekanych zadośćuczynień.

Drugiej sesji przewodniczył Prezes Sądu Najwyższego kierujący Izbą Karną Zbigniew Kapiński. W jej trakcie dr hab. Jacek Wołoszyn, prof. KUL, przedstawił referat pt. *Represje za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego w świetle badań historycznych*, podczas którego zaprezentował zagadnienia dotyczące represji skierowanych wobec osób młodych działających na rzecz niepodległego państwa polskiego.

W kolejnym wystąpieniu Marcin Krzysztofik, zastępca Naczelnika Oddziałowego Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie, zaprezentował zagadnienie materiałów archiwalnych Instytutu, które mogą stanowić materiał dowodowy w sprawach o zadośćuczynienie za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego.

Kolejnym punktem konferencji była dyskusja panelowa nt. *Źródła i zakres krzywdy uprawnionego w sprawach o zadośćuczynienie z tytułu niesłusznego skazania, niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania oraz represji za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego*. Nad tym tematem dyskutowali sędzia dr Piotr Gensikowski, Marcin Krzysztofik, dr Jarosław Rychlik, prof. Akademii Wymiaru Sprawiedliwości oraz prokurator Dariusz Leonard. Podczas dyskusji wskazywano między innymi na psychologiczne aspekty niesłusznego pozbawienia wolności, które powodują, że im dłużej trwa niesłuszne pozbawienie wolności, tym większa jest odczuwana krzywda.

Sędzia dr Janusz Konecki oraz sędzia dr Dariusz Drajewicz podczas wystąpienia zatytułowanego *Orzecznictwo sądów powszechnych w sprawach o zadośćuczynienie z tytułu niesłusznego skazania, niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania oraz represji za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego – raport z badań empirycznych* przedstawili wyniki badań na podstawie spraw zbadanych w 19 sądach okręgowych, w tym we wszystkich, które znajdują się w miastach będących siedzibą sądów apelacyjnych. Badaniom poddano dostępne akta spraw, w których prawomocne wyroki zapadły w latach 2018-2020. Przedstawiono charakterystykę zbadanych spraw z uwzględnieniem wieku i płci uprawnionego, stanu cywilnego i rodzinnego uprawnionego oraz poziomu skarżalności orzeczeń. Wskazano także jak kształtowały się mediany zasądzonych zadośćuczynień z podziałem na okresy historyczne, szczególne okoliczności niesłusznego pozbawienia wolności lub represjonowania, poszczególne apelacje, płeć i wiek oraz stan cywilny i rodzinny uprawnionego.

W końcowym wystąpieniu pt. *Prezentacja narzędzia informatycznego wspierającego orzekanie o wysokości zadośćuczynienia z tytułu niesłusznego skazania, niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania oraz represji za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego*, główny specjalista DBiA Karolina Andrys i sędzia dr Janusz Konecki przedstawili, przygotowane w Dziale Badań i Analiz, narzędzia informatyczne, których celem jest wsparcie dla sędziów w procesie orzekania zadośćuczynień.

W trakcie dyskusji podsumowującej drugą część konferencji uczestnicy dyskutowali o zaprezentowanym raporcie i narzędziach informatycznych. Podczas dyskusji poruszono kwestie dotyczące możliwości wykorzystania sztucznej inteligencji w tego typu sprawach. Rozważano także przydatność narzędzi w pracy sędziego orzekającego o wysokości zadośćuczynienia.

Ostatnią część konferencji stanowił panel dyskusyjny, moderowany przez sędziego Sądu Najwyższego Antoniego Bojańczyka. Jego uczestnicy, Prezes Sądu Najwyższego kierujący Izbą Karną Zbigniew Kapiński, sędzia Łukasz Franckiewicz, sędzia Janusz Sulima i prokurator Ireneusz Kuna zastanawiali się nad tym czy jest możliwa i czy jest potrzebna standaryzacja wysokości zasądzanych zadośćuczynień, a jeśli tak to czy powinna ona mieć charakter normatywny, czy być jedynie zalecana.

Paneliści zasadniczo zgodni byli co do tego, że aby standaryzacja była możliwa musi ona być przewidziana przez prawo i wprowadzona do kodeksu postępowania karnego z określeniem przesłanek i ewentualnych mierników. Wskazano na wątpliwości związane z przesłankami jakie będą brane pod uwagę przy orzekaniu zadośćuczynień. W trakcie dyskusji pojawiły się stanowiska, że podkreślające konieczność przemodelowania postępowania w sprawie zadośćuczynień w przypadku osób represjonowanych. Pojawiło się także stanowisko, że z uwagi na cywilistyczny charakter roszczeń za niesłusne pozbawienie wolności lub represjonowanie, sprawy te powinny być rozstrzygane w drodze kontradiktoryjnych procesów cywilnych. W tym kontekście dyskusja dotyczyła także kwestii *statio fisci* w sprawach z ustawy tzw. lutowej. Podkreślono, że prokurator nie powinien być rzecznikiem interesu publicznego i jednocześnie bronić interesów Skarbu Państwa. Przedmiotem dyskusji była także proponowana przez Fundację Court Watch Polska koncepcja ryczałtowego zadośćuczynienia z zapewnieniem prawa do dochodzenia należności przekraczającej ryczałt.

Po owocnej dyskusji dr hab. Maria Joanna Gondek, Zastępca Dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury kierujący Ośrodkiem Szkolenia Ustawicznego i Współpracy Międzynarodowej podsumowała i zamknęła konferencję.